

Szabadkay József, Spitzer

színész, rendező, szíinigazgató.

Szabadkán született 1880. február 14-én, Spitzer családnéven iktatták az izraelita anyakönyvbe, apja Adolf, anyja Háhn Regi, azaz Regina. Szabadkán a VI-ik körben laktak a 275 sz. alatt.

Szabadkay József az Auschwitzban robogó vonaton halt meg 1944. május végén. Kassán már halott volt, és kidobták a deportáltakat szállító vagonból.

Rákosi Szidi Színiiskoláját végezte. Nagy érdemei vannak a romániai – különös tekintettel a szatmárnémeti – magyar színjátszás életbetartásában a két világháború között.

Szatmárnémetiben szándékozott letelepedni, ezért a Papp Géza utcában 7. sz. (akkor Sirvory, ma: Ialomítei) alatti házat megvásárolta. Érdekességképpen jegyezzük meg, hogy az utca, ahol Szabadkay József lakott arról a Papp Gézáról kapta a nevét, aki Krémer Ferencnek, Szabadkay nevelt fiának a keresztapja volt. Szabadkay József tevékenyen részt vett Szatmárnémeti közművelődési életében. Tagja volt a Szatmárnémeti Társaskörnek dr. Lükő Bélával, Tankóczy Gyulával és a város többi kiválóságaival együtt.

Mihályi Károly emlékei szerint 1904-ben Krecsányi Nácinál a Városligeti Színházban találkozott Szabadkay Józseffel, aki Tihanyi Vilmoossal, Földessy Vilmoossal és Sáfrány Vilmoossal kórista volt ennél a színháznál.

Mihályi tévedhet az évszámot illetően, mert 1903-1904. évadban Szabadkay József már Szatmárnémetiben játszik Krémer Sándor társulatában, mint segédszínész. Serepeket is kap. A Hajdúk hadnagya című operettben Bálint hajdút, A drótostótban Cincárt és Krcacseket, Blacseket, a Bob hercegben Tom bácsit alakítja stb. Ugyancsak Krémer társulatának kardalnoka és segédszínésze Szabadkay József öccse Miklós is, de csak az 1904-1905. évadtól. Miklós is kiléphetett a kórusból, mert a Drótos tótban ő kapja Keszi szerepét.

A századforduló első éveiben alapozódott meg azt az életre szóló kapcsolatot, ami a Krémer család és Szabadkay József között kialakult. Valószínű, hogy mindkét oldalról tapasztalható volt az egymás iránti bizalom, szeretet és tisztelet. Krémer Sándor, amikor csak tehetett, megtartotta társulatánál a nála húsz – huszonegy esztendővel fiatalabb Szabadkayt. Így volt ez fordítva is, hiszen Krémer Sándor 1918-ban bekövetkezett halála után Szabadkay feleségül vette a nála tíz évvel idősebb özvegyet.

Szabadkay Józsefről így ír mostohaunokája Krémer Csaba: „Krémer Sándor halála után nagyanyám férjhez ment Szabadkay Józsefhez és az örökölt színházi álló – és forgóeszközöket felhasználva együtt működtették a színházat. Nagyanyám 1938-1940 táján, az I. zsidótörvény okozta veszélyek elhárítása miatt, elvált nagyapámtól és a színházat névlegesen csak ő vezette.”

Szabadkay lelkiismeretes nevelőapának bizonyult. Felnevelte a négy árván maradt Krémer gyermeket.

Idézet Krémer Csabától: „Krémer Mancsi szintén Szabadkay bácsi védőszárnyai alatt kezdte a színészi pályafutását. Mancika az 1920-as évekre nő léte nem jellemzően érettségizett, sportolt, modern nő volt. A kiváló «menedzselés» mellett (akkor ezt nem így mondták) Szabadkay bácsi erőszakosan törekedett, hogy Mancsi énekelni, beszélni tanuljon. Zongorázni társasági szinten tudott.”

A színész

1903-1904. évadban Szabadkay József már Szatmárnémetiben játszik Krémer Sándor társulatában. 1905 – 1906-ban is itt van, mint segédszínész. Ugyancsak Szatmárnémetiben találjuk Szabadkay Józsefet a Krémer társulatában az 1906-1907. évadban. Ekkor kardalnok és segédszínész valamint ügyelő. Ebben az évben is kap szerepeket. Így játszik a Drótos tótban, a Bizáncban, az Elnémult harangokban.

A gyakorlati idő lejártával és a vizsgák sikeres abszolválása után Szabadkay József, mint az Országos Színészegyesület okleveles végzettje Polgár Károlynál jellemszínész.

Már okleveles felnőtt színművész, amikor Nagykárolyban 1904. szeptember 1-én feleségül veszi Kolozsvári Blanka színésznőt. Kolozsvári Blanka Theisz Blanka Besztercén született 1884. április 3-án. A szerelem Szatmárnémetiben bontakozott ki, Kolozsvári Blanka a 1903-tól 1908.-ig itt segédszínész és kardalnok. A házasság 1907-től 1912-ig bírja ki az élet próbáját. 1913-ban Szabadkán elválnak. 1908-1909. évadtól Krémer Sándor elveszítette Szatmárnémetit ezért Szabadkay nevével csak egy jó évtized múlva találkozunk városunk színpadán.

A színigazgató

Szabadkay József 1919-1920. évadban, mint színházigazgató és rendező tér vissza szeretett Szatmárnémetijébe. Krémer Sándor halála után, amikor feleségül vette az özvegyet, Bermann Irmát, az igazgatóságához szükséges színházi felszereléseket is megkapta. Így lett Szabadkay József színigazgató, és nála kezdte színészi pályáját Krémer Ferenc és Krémer Mancsi. Ugyancsak Szabadkaynál kezdte a pályáját és itt nőtte ki magát Neményi Lili is.

Szabadkay 1920. június 22-én megjelent a szatmárnémeti városi tanács hivatalos ülésén és javaslatokat tett a színház belső terének átalakítására. A terv szerint kihordják az összes székeket, és az alig nagyobb, mint kétszáz férőhelyes földszinten új korszerű széksorokat helyeznek el, ami lényegesen megnövelte a tér befogadó képességét. A zenekari árkot szinte teljesen betolják a színpad alá. Ezzel 85-90 új ülőhellyel növeli a földszint befogadó képességét. Az átalakítással járó 100.000 korona költséget Szabadkay József igazgató vállalta magára, azzal a feltétellel, hogy három évre biztosítják számára díjtalanul a színház bérlését. Ellenkező esetben a város három részben törleszteni a Szabadkay által befektetett összeget. Ugyancsak a Szabadkay József elképzelése szerint a bejáratot díszes előcsarnokká (foyer) alakítják át, az alagsorban pedig dohányzót helyeznek el.

Magával hozza öccsét is Miklóst, aki burleszk színésze a Szabadkay társulatnak. Miklós főleg operettekben (Leányvásár, A szultán, Szép Heléna), piros színlapos bohózatokban, rémdrámákban, bohózatokban játszik.

Tagja volt ennek a társulatnak a frontról haza érkező Mihályi Károly. Ady Endre egykori barátnője, a vörös szépség Sárközy Blanka, most már anyaszínésznő Szatmárnémetiben, és ott volt Deésy Jenő, Borovszky Oszkár, Marsi Gizi, Krémer Ferenc, Szabados Árpád és sok – sok nagy művész.

1920-1921-ben tölti második színi évadát Szatmárnémetiben, mint az Arad, Marosvásárhely, Szatmárnémeti, Máramarosziget városokat magába foglaló kerület igazgatója.

Az Erdélyi és Bánáti Magyar Színészegyesület létrehozásával ésszerűsödött a területi (kerületi) felosztás. Szatmárnémeti, Nagybánya, Nagykároly, Zilah, Máramarosziget alkotta a szatmári színi kerületet.

Az 1920 – 1921. évadban itt működő társulatnak Szabadkay Miklós is tagja, amelyikben Görög Olga, Katona Irén, Kovács Dezső, Marosy Géza, Neményi Lili, Radó Béla, Somogyi Emmi, Szabados Árpád, Torday Etel és más kiválóságok neve szerepelt. Ebben az évadban nem csak igazgatott, nem csak rendezett, de sokat játszott Szabadkay József.

Erdemes a vendégművészek neveit is felsorolni: Poór Lili (Kolozsvár), Kertész Vilmos (nagyvárad), Hegyi Lili (Kolozsvár), Borbély Lili, Szentgyörgyi István (Kolozsvár). Aztán a darabok, amelyekben a vendégek felléptek: Heidelbergi diákélet, A hermelines nő, Szerelem vására stb. Szabadkay Miklósnak is jutott bőven szerep: A hermelines nőben, Heidelbergi diákéletben, Sztambul rózsájában stb.

Az Erdélyi- és a Bánáti Színi Egyesület küldötte és a magyar színházak igazgatói, 1922. április 25. Bukarestbe mentek a koncesszió meghosszabbítása és más színházi ügyben. A szépművészeti minisztérium leiratot intézett dr. Janovics Jenő színigazgatóhoz, a színészegyesület elnökéhez, melyben közli, hogy az erdélyi színészeti felügyelőséget végleg felosztadják. A miniszter kéri Janovicsot, hogy ezt közölje valamennyi színigazgatóval.

Április 26-án megszületett a döntés, és öt kerületben kiadták a koncessziókat, de színi hálózat tovább bővült Torda, Dés, Petrosény központtal. Dr. Kötő József kutatásaival kiderítette, hogy az erdélyi színjátszás 42 magyarlakta települést fogott át. A kerületek és központok a következők voltak:

1. Kolozsvár (dr. Janovics Jenő)
2. Arad (Temesvár, Lugos) Róna Dezső
3. Nagyvárad (Brassó, Szalonta) Parlaghy Lajos
4. Marosvásárhely (Nagyszeben, Déva)
5. Szatmárnémeti, Nagybánya, Nagykároly, Máramarosziget (Szabadkay József)
6. Torda és több kisebb város (Fehér Imre)
7. Dés és környéke (Gáspár Jenő)
8. Petrosény és környéke (Kovács Imre)

A következő, az 1921-1922. színi évadban szintén Szatmárnémetiben igazgat, rendez és játszik Szabadkay József. Molnár Ferenc: A hattyú című darabjának a bemutatójáról Szatmári Hírlap 1922. április 4.: „Az előadás összevágó, sikeres és derekas munka eredménye mi Szabadkay ügyes rendezésének érdeme..... Jácint atya szerepét ragyogóan teljesítette a fiatal Szabados Árpád, akinek fejlődését, komolyságát, elmélyültségét szeretettel állapítjuk meg. Kéz ízben ragadta nyíltszíni tapsra a közönséget... Kecskés Ila hatásos és meglepő jelenség volt a Hercegleány szerepében. A második felvonás nagyjelenete után sokáig tapsolták... Elismeréssel adózunk Váradynak. Kellemes orgánuma van, a dacos és megbántott nevelő szerepében fájdalmasan emberit mutatott be... A Trónörökös szerepében Deésy Jenő játszott. Ez az ember operettben bámulatosan táncol, emitt pedig a komoly művészet szolgálatában áll és mindkettőt egyforma szeretettel, odaadással és tehetséggel műveli, minden elismerésünkre érdemes... Torday Etelnek nagyon jó estélye volt, igen helyes érzékkel hajlította a Hercegnő alakját, percekig tartotta derűtségben a közönséget... Jó partner volt a kellemes humorú Szabóné és Rajnay. Kellemes jelenség volt a Krémer - Péchy páros. A közönség kitűnően szórakozott.”

Az apám felesége című darab előadásáról így írt az újság: „Szabadkay az apa szerepében jó ízű, kacagató figurát mutatott be. Szabados Árpádban szívesen fedeztük fel a jóízű komikust, aki nyíltszíni tapsokat is aratott.”

Még egy kritika részlet ebből a színi évből: „Shakespeare: Otelló, dráma: „Nagyon szép teltház gyönyörködött az előadásban és Fekete Mihály második vendéjátékában. Fekete Mihály egészen új felfogásban hozta Otellót. Az ő Otellója nem régi vágású Shakespeare- i alak. Ez az Otelló a huszadik századi neuraszténias és idegéletet élő ember. Az alakítás felfogása addig, amíg nem érintkezik a történelmi háttérrel jogos, és pláne jogos akkor, ha a közönségnek tetszik.”

A színi bizottság meg volt elégedve Szabadkay József igazgatói tevékenységével. A hatalom ezúttal is nagyon kemény feltételeket szabott a magyar igazgatónak. Az igazgató köteles az általa bérelt színházat miniszteri konvencióval bíró román társulat részére korlátlanul és minden időben, jótékony célú hazafias és román műkedvelő előadások részére pedig havonként egyszer díjtalanul átengedni díszletekkel, műszaki személyzettel együtt. Ez volt az a pillanat, amikor a szatmárnémeti független magyar színjátszás meghalt. Annak ellenére, hogy ilyen hatalmas engedményeket meg tudott tenni az igazgató, látni fogjuk a következőkben, hogy a kulturális függetlenség hogyan csökken szinte napról napra.

Megalakul Erdélyi és Bánáti Magyar Színészegyesület, melynek tagjai: dr. Janovics Jenő, Szendrey Mihály, Oláh Ferenc, Réthely Ödön, Békeffy Mihály, Földes Mihály, Mihályffy László, Mihályi Károly, Szakács Árpád. Feladtuk a magyar színjátszás országos összehangolása és segítése.

Színház-politikai esemény rázta meg a romániai magyar színjátszást 1923-ban. Banu kultuszminiszter, kijelentette, hogy fel kell oszlatni az Erdélyi és Bánáti Magyar Színészegyesületet. A Színészegyesület Janovics Jenő vezetésével nyújtott át memorandumot tiltakozva a miniszter terve ellen. A Bukarestbe összehívott Erdélyi és Bánáti Magyar Színészegyesület színigazgatóit arra kötelezte a művelődéspolitikai vezetése, hogy adják írásos egyetértésüket az Erdélyi és Bánáti Magyar Színészegyesület feloszlásának szükségszerűségéről. Banu kultuszminiszter csak ennek az aláírásnak fejében ígérte meg, hogy a nyolc magyar színház koncesszióját meghagyják. Ezek után, Parlaghy Lajos, a nagyváradi színház igazgatója lemondott, amit a miniszter elfogadott és színház élére Gróf Lászlót nevezte ki.

Júniusban összeült Kolozsvárott az országos színészkongresszus, melynek főtémája az Erdélyi és Bánáti Magyar Színészegyesület feloszlása volt. A kétnapos, többnyire személyeskedő csatározásokkal tarkított tanácskozás két lényeges döntést hozott: Kizárták az Erdélyi és Bánáti Magyar Színészegyesületből Róna Dezső aradi és Fekete Mihály marosvásárhelyi igazgatókat és tiltakozásban fordultak a szépművészeti miniszterhez (Banuhoz) a Színészegyesület feloszlása miatt. A hatóságok

válaszukban megértéssel fogadták a tiltakozást és megígérték, hogy meghagyják az Egyesületet, amelynek az lesz a feladata, hogy olvadjon egybe a hasonló bukaresti szervezettel.

Szabadkay szatmárnémeti társulata az 1922-1923. évadban ismét jó erőkből állott. Néhány név közülük: Borovszky Oszkár, Földes Mihály, Kóbor Irén, Marsi Gizi, Mihályi Károly, Rákosi Ferenc, Réthy Margit, Soltész Anny, Szabados Árpád, Zilahy Irén. Ezzel a sorozatban negyedik évaddal egyelőre befejeződik Szabadkay József szatmárnémeti igazgatósága.

Derült égből a villám

A Szabadkay vezette szatmárnémeti társulat egyike Erdély legjobbainak. Az igazgató nem csak az épületre, de az előadások kivitelezésére is sokat áldoz. Kideríthetetlen okok miatt mégis, vagy éppen ezért, visszavonják a játékendéjét. Az annyira szeretett Szatmárnémetijét is elveszíti. Gróf László kap itt játékendéjét.

1923. őszén drámai esemény zajlik le Szabadkay társulat életében. Egész nyáron hitegetik, hogy játékendéjét kap, de az utolsó pillanatban 1923. szeptemberében, amikor az új évadot indítania kellene megvonják. Szabadkay volt társulatának tagjai gyorsan igyekeznek munkát találni.

Borovszky Oszkár és Zilahy Irén Nagyváradra szerződik, Kóbor Irén, Somogyi Stefi, Fekete Mihály Temesvárra, Réti Margit Fehére Imre igazgatónál kap munkát, míg Szécsi Nándor, Mihályi Károly, Fekete karmester, Gáspár Jenő társulatához kötődik, Soltész Anna pedig Aradra. A társaság egy rész Grófnál maradt, de nem jutott szerződés Rákosi Ferencnek és feleségének, Szabados Árpádnak, Kemény Jucinak, Szabó Böskének, Bayer Katónak, Juhász Jolánnak, Sugár Paulának, Lázár Rózsának, és Péter Elek sűgónak. A társulat nélkül maradt színészek fejvesztve szaladgálnak szerződés után.

A társulat összeomlásának híre Máramarosszigeten kapta Szabadkay együttesét. Hogy a színészeknek legyen útiköltségre pénzük, Szabadkay két előadásra kölcsön adta a díszleteit, kellékeit és ruhatárát a kétségbeesett helyzetbe jutott színművészeknek.

Hogy milyen jelentős anyagi háttérrel rendelkezett Szabadkay József következtethetünk az egyik nyilatkozatából: „Nekem Gróf azt mondta, hogy nem tud annyi pénzt előállítani, hogy Szatmáron szezon indítson. Nincsenek megfelelő felszerelések sem. Az én díszlet- ruha- és könyvtáram minimálisan megér 1,5 millió lejt.”

Ismét Szatmáron

Egy év kihagyás után 1925-26-ban, mint rendezőt találjuk Szatmárnémetiben a Szendrey Mihály igazgatta társulatban. Főleg operettek rendez, mint: Fall Leó: Pompadur, Strauss: Böregér, Andrau: Baba, Vincze Zsigmond: Anna bál stb.

Aztán megint „Szabadkaytlan” lesz a szatmárnémeti színházi élet, mert Földes Mihály, majd Erdélyi Miklós társulatába nem szerepel.

1928-1929. évadban Ferenczy Gyula szatmárnémeti társulatának főrendezője, de játszik is Borovszky Oszkárral, Krémer Mancival és még néhány jó színésszel. 1929-1930. évadban Róna Dezső szatmárnémeti társulatának rendezője és buffó színésze. Most is zenés darabokat rendez leginkább.

Szabadkay József 1930-1931. évadban Hevessy Miklós társulatában apaszínész és rendező Szatmárnémetiben. Ebben az évadban sok prózai darabot rendez, többek között drámákat is. Olyan partnerei vannak, mint M.- Palucz Vilma, Mihályi Károly stb.

1931-1932-ben ugyancsak Hevessy Miklós társulatában játszik, mint apaszínész és főrendező. Ezúttal a korszak legújabb operettjeinek szatmárnémeti bemutatóit rendez: Kondor-Vaszary: Zöld bárány, Fényes Szabolcs: Maya, Letyán – Vaszary: Potyautas, Harmath - Benatzky: A fehér ló, Ábrahám Pál: Hawaii rózsája stb.

Visszakapja a játszási engedélyt

Az 1932 – 1933. színi évadban ismét engedélyt kapott a fáradhatatlan Szabadkay József a szatmári színi kerület megszervezésére, így lett ismét szatmárnémeti színház igazgatója és főrendezője. Az ő vezetése alatt Erdély legjobb színészeit gyűjtötte ebbe a társulatba. Mihályi Károly erről így ír: „Szabadkay József és rendkívül népszerű felesége (néhai Krémer Sándor igazgató özvegye) hűségesen őrizték a vidéki színházak becsületes hagyományait. Szabadkaynál pontos volt a gázsí. Soha színésznek nagyobb ok nélkül nem kellett elmennie a társulattól. És a Szabadkay társulatnál megmaradt a jutalomjáték.” Alig volt társulat, ahol még megtartották ezt a hagyományt. A színészek szerződésének egyik legfontosabb pontja volt, hogy igényt tart legalább egy jutalomjátékra. A jutalomjáték volt a színész népszerűségének fokmérője, ilyenkor

virággal pompázott és virágillatban úszott a színház. Így volt ez a Krémer Mancsi, a Trilap Ilona, a Fekete Rózi, a Neményi Lili, vagy a feledhetetlen Rákosi Ferenc jutalomjátéka alkalmából.

„Rákosi Ferenc a kiváló komikus, a város Franci bácsija, kapott élő malacot, egy ketrec tyúkot, süvegcsukrot, számtalan üveg bort, pezsgőt, ruhaszövetet, egyik esztendőben egy élő borjút.” írja Mihályi Károly.

Főleg operettek kerültek a szatmárnémeti közönség elé nagy bőséggel, melyek nagyobbik részét maga Szabadkay József rendezte. 1933-ban újabb beruházással emeli a szatmárnémeti Városi Színház, azaz Nottara Színház rangját. Saját költségén, (260.000 leje) felépíti Szatmárnémetiben az első vidéki forgószínpadot.

Szabadkay József színiigazgató 1933. szeptember végén megkezdte Nagykárolyban a betanulási évadot. Az új évaddal kapcsolatban az igazgató így nyilatkozott: „Hiszem, és biztos vagyok benne, hogy mind Nagykárolyban, Zilahon, Nagybányán, Szatmáron is méltányolni fogja a n. é közönség a társulat igaz művészetét és élvezetet nyújtó előadásait.”

1934 – 1935. és az 1935 – 1936. színi évadban is Szabadkay József a szatmárnémeti színház igazgatója. Mint rendező egy sor operettet visz a szatmárnémeti közönség elé: Az újdonságok közül való a nagysikerű Eisemann Mihály – Békeffy operett *Én és a kisöcsém*. Ebben az évadban öccse Miklós is tagja a társulatnak.

Nagy feladatokkal kellett megküzdenie ebben az évadban Szabadkay Józsefnek. Ráruházták a színházban működő mozi működtetését is. A magyar színjátszás egyik legnehezebb korszakát élte ezekben az években. A hatalom mindent megtett, hogy lehetetlenné tegye Szatmárnémetiben a magyar színjátszást. Szabadkay valósággal hősi harcot vívott minden egyes előadás megtartásáért.

Nem kedvezett az évad színházi minőségének az sem, hogy Parlagi nagyváradi színiigazgató 1935. november 21. és 1936. április 1. között meghívta Szabadkay József szatmárnémeti társulatát. „Neki köszönhető egy olyan hathetes váradi ciklus, amikor a váradi színház 16 új operett és prózabemutató színhelye (Indig Ottó A nagyváradi színészet másfél évszázada, Kritérium 1991). Szatmárnémetinek bár volt szintársulata, a hatalom folytonos és durva közbelépései miatt előadásokra csak nagy rendszertelenséggel került sor. Az említett nagyváradi vendégszereplést fel akarta arra is használni, hogy létrehozza a Szatmár – Váradi színi kerületet. Ez a terve azonban Parlagi féltékenysége miatt kútba esett.

1936 – 1937. és az 1937/38. évadra is sikerült Szabadkaynak megtartania a Szatmárnémeti, Arad, Marosvásárhely, Máramarossziget körzetet. Egészen kiváló társulata volt: Krémer Mancsi, Gábor Mara, Gách Edit, Bálint Anna, Mátray Rózi, Hegyessy Magda, Szász Éva, Kormos Friderika, Rajnay Alice, Dálnoky Dudus, Lázár Hilda. Férfiak: Jávor Alfréd, Badóczy István, Szabadkay Miklós, Olasz Lajos, Senkálzky Endre (mint állandó vendég), Senkálzky István, Nagy István, Faludy Béla, Németh István, Horváth László, Szendrei Mihály, Salgó Jenő. Karmester: Szabó Ica.

„Akkor a színház létfenntartásáért rengeteget kellett játszani. Az is előfordult, hogy 3 órákor Aradon léptünk fel, 6 órákor Temesváron, 9 órákor pedig ismét Aradon” emlékezik Senkálzky Endre. (Kötő József: A színház fanatikusa, Senkálzky Endre életregénye).

1937 májusában Szabadkay 52 tagú szintársulata érkezett Tordára. A társulat anyagi helyzete azonban hirtelen rosszra fordult: Az Aranyosvidék 1937. májusában szomorúan állapította meg, hogy „tizenegy napi becsületes munka csak arra volt jó, hogy az igazgatóság 40 ezer lejt fizessen reá a tordai rövid kirándulásra”.

Étlapos színészek

Erről Mihályi Károly ír: „Étlapos színészeknek is hívták a Szabadkay társulatának tagjait. Sok színészt és színésznőt azzal szerződtetett le, hogy kiterítette előtte egy-két szatmári étterem étlapját. Harminc lejért ebédet vacsorát kaphatsz a legjobb étteremben, lakás is olcsó, sehol olyan jó nem tudsz kijönni a fizetésből, nem tudsz úgy ruházkodni, mint Szatmáron. Kapsz ruhára való szövetet hitelbe a Schawrtz és Lebovitsnál, majd levonjuk a fizetésből, részletre.”

Az is érdeme volt a szatmári társulatnak, hogy a legtöbb újdonságot először szerezte meg és mutatta be az erdélyi szintársulatok között.

A nagy hajsza ellenére Szabadkay József igazgató fizetése képtelenné vált ezért visszavonták játszási engedélyét. A színészek valósággal éheztek. „Magam sem ettem két napja” írja Senkálzky Endre. A társulat konzorciumot alakított, melynek egy háromtagú bizottság volt a vezetője: Hárváth László, Jávor Alfréd, Salgó Jenő. Az egyezség alapján a jövedelmet részarányosan osztották el.

Az 1937-1938-as évadban Szabadkay társulatának tagjai: Badóczy István, Bálint Anna, Czöbel Rella, Dálnoky Dudus, Faludy Béla, Gábor Mara, Gách Edit, Hegyessy Magda, Horváth László, Jávor Alfréd, Kormos Friderika, Krémer Mancsi, Kozma Hugó, Lázár Hilda, Mátray Rózsi, Nagy István, Németh István, Olasz Lajos, Rajna Alice, Salgó Jenő, Senkálzky István, Szabadkay Miklós, Szász Éva, Szendrei Mihály, a karmester: Szabó Ica. Senkálzky Endre állandó vendége volt a társulatnak.

Mihályi Károly 1938 – 1939. évadban megpróbálkozik a színigazgatással és Nagybánya, Szatmárnémeti lesznek az állomásai. Szabadkaynak megmarad Arad, Marosvásárhely. Wojticky Elvira visszaemlékezéséből tudjuk, hogy 1939 – 1940- ben Szabadkaynak Aradon volt színtársulata.

Megjelennek a zsidótörvények

Aztán minden megváltozott: megjelentek a zsidótörvények, aminek eredményeképpen nem csak igazgató, de egyszerű színész sem lehetett zsidó. Szabadkay Józsefről így ír mostohaunokája Krémer Csaba:

„Szabadkay Józsefet a német megszállás után a vidéki zsidóság deportálásakor behívták. Ő felvette hófehér frakkját, feltűzte kitüntetésait, így ment a gettóba, majd a vagonba. Túlélők mesélték, hogy a vagon sarkába leült, nem evett, nem ivott és napok múlva holtán szedték ki. Édesapám ekkor döbben rá arra, hogy mekkora felelősség terhel bennünket, hiszen egy ember, aki talán magyarabb volt a magyaroknál elismerésként megaláztatást és halált kapott.

Nagyanyámat mélyen megrázta a dolog, összepakolt és 3 vagonot megtöltve benne a színház irataival Magyarországra jött. Hozzánk költözött (fiához Krémer Ferenchez Budapestre). Szabadkay bácsi mindent Édesapámra (Krémer Ferencre) hagyott, ami a színház után maradt. Apámat gyermekeként szerette.”

Szabadkay József szatmárnémeti kapcsolódásai:

1903 – 1904	Szatmárnémetiben, kardalnok és segédszínész
1904 – 1905	Szatmárnémetiben, kardalnok és segédszínész
1905 – 1906	Szatmárnémetiben, kardalnok és segédszínész
1906 – 1907	Szatmárnémetiben, kardalnok segédszínész és ügyelő
1907 – 1908	Szatmárnémetiben, kardalnok segédszínész és ügyelő
1919 – 1920	Szatmárnémetiben, igazgató
1920 – 1921	Szatmárnémetiben, igazgató
1921 – 1922	Szatmárnémetiben, igazgató
1922 – 1923	Szatmárnémetiben, igazgató
1924 – 1925	Szatmárnémetiben Kovács Imrénél rendező
1925 – 1926	Szatmárnémetiben, Szendrey Mihálynál rendező
1928 – 1929	Szatmárnémetiben, Fernczy Gyulánál színész és rendező
1929 – 1930	Szatmárnémetiben, Róna Dezsőnél színész és rendező
1930 – 1931	Szatmárnémetiben, Hevessy Miklósnál színész és rendező
1931 – 1932	Szatmárnémetiben, Hevessy Miklósnál színész és rendező
1932 – 1933	Szatmárnémetiben, igazgató
1933 – 1934	Szatmárnémetiben, igazgató
1934 – 1935	Szatmárnémetiben, igazgató
1935 – 1936	Szatmárnémetiben, igazgató
1936 – 1937	Szatmárnémetiben, igazgató
1937 – 1938	Szatmárnémetiben, igazgató

A szatmárnémeti színjátszás történetében sok nagy igazgató és színész nevét kell megjegyeznünk és bekereteznünk a feledhetetlenség aranyával. A sor egyik legfényesebben ragyogó csillaga Szabadkay József rendező, színész. Az ő munkássága városunk színjátszástörténetének külön tárgyalandó korszaka, hiszen nem kevesebb, mint húsz esztendő telt el a szatmárnémeti színház színpadán. Ez a fajta hűség szinte ismeretlen volt abban az időben.

Mint segédszínész jelent meg Szatmárnémetiben és már ekkor eljegyezte magát ezzel a várossal. Krémer Sándor társulataiban és vele párhuzamosan a Rákosi Szidi Színiiskolájának elvégzésével nőtt fel színésszé. Már Krémer Sándornál elsajátította a rendezői munkát. Mint igazgató tíz esztendőn át irányította a legnehezebb időkben a szatmárnémeti és ezzel együtt az erdélyi magyar színjátszást.

Csirák Csaba

